

Eesti NSV

G. KURSS

**TÖÖJÕU KASUTAMISEST
EESTI NSV KOLHOOSIDES**

Nr. 1 (227)

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS • TALLINN 1957

A-11596
227
EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE
LEVITAMISE ÜHING

G. KURSS

TÖÖJÕU KASUTAMISEST EESTI NSV KOLHOOSIDES

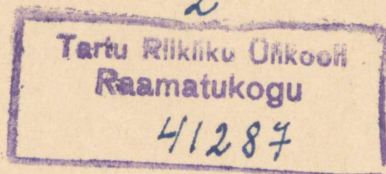
EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1957

Koostatud Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Majanduse Instituudis

SISUKORD

Töövilkuse tõstmise tähtsusest	3
Tööjõu jaotamine üksikute tootmisharude ja tööalade vahel . .	6
Tööjõu kasutamine kolhoosides ja abinõud tööjõu paremaks ära- kasutamiseks	18
Kolhoosnike materiaalse huvitatuse tõstmise abinõud	28

2

ARHIIVKOGU

Курсе, Геннадий Федорович

О ИСПОЛЬЗОВАНИИ РАБОЧЕЙ СИЛЫ В КОЛХОЗАХ ЭСТОНСКОЙ ССР

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство

Таллин, Пярну маантэ 10

*

Toimetaja H. A v a r s o o. Tehniline toimetaja I. V a h t r e
Korrektor S. V a s a r d

Ladumisele antud 10. XII 1956. Trükkimisele antud 23. I 1957. Paber 54×84, 1/16. Trüki-
poognaid 2,25. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 1,84. Arvutuspoog-
naid 2,14. Trükiarv 2000. MB-01385. Tellimise nr. 3626.

Hans Heidemanni nimeline trükikoda, Tartu, Vallikraavi 4.

Hind 55 kop.

TÖOVILJAKUSE TÖSTMISE TÄHTSUSEST

Kuuenda viisaastaku jooksul tuleb Eesti NSV põllumajanduses suurendada piimatoodangut 2,3 korda, lihatoodangut 1,8 korda, teraviljatoodangut 2,5 korda ja kartulitoodangut 1,9 korda.

Sellises ulatuses põllumajandussaaduste kogutoodangu suurendamiseks on vaja vabariigis tervikuna toota 1960. aastal iga 100 hektari põllumajandusliku maa kohta umbes 610—620 ts piima ja 54—56 ts liha; sealhulgas tuleb kolhoosidel toota umbes 355 ts piima ja 30—31 ts liha. Need on väga ulatuslikud ja vastutusrikkad ülesanded, millede täitmiseks tuleb kõikidel kolhoosidel saavutada vabariigi eesrindlike ühismajapidamiste praegune tootmistase.

Kolhoositootmise hoogsaks arendamiseks on partei ja valitsus loonud kõik vajalikud eeldused. Nii suureneb pidevalt põllumajanduse varustamine ajakohase tehnikaga ja teiste tootmisvahenditega. Põllumajandusse suunatakse suures hulgal kvalifitseeritud kaadrit. Samuti on tarvitusele võetud rida organisatsioonilisi abinõusid kolhooside tugevdamiseks.

Milliseid võimalusi pakub kõigi nende abinõude kasutamine ja ühismajandi sisemiste reservide rakendamine, seda näitavad vabariigi eesrindlike kolhooside töötulemused. Võtame näiteks Türi rajooni Stalini-nimelise kolhoosi. Selles kolhoosis toodeti 1955. aastal iga 100 hektari põllumajandusliku maa kohta 393,8 ts piima ja 19 ts liha, sealhulgas iga 100 hektari põllumaa kohta 27,5 ts sealihha. Piimatoodang ühe lehma kohta oli selles kolhoosis 3195 kg ja teraviljakultuuride keskmine saagikus 12,67 ts hektarilt. Samuti võib esile tõsta Tartu rajooni „Tuleviku“ kolhoosi, kus 100 hektari põllumajandusliku maa kohta saadi 294,5 ts piima ja 100 hektari põllumaa kohta 36,2 ts sealihha. Piimakarja produktiivsus oli selles kolhoosis 2962 kg lehma kohta ja teraviljade keskmine saagikus 10,6 ts hektarilt. Peale nimetatud kolhooside on vabariigis tuntud oma heade töötule-

muste poolest Rapla rajooni „Uue Elu“ kolhoos, kus juba rea aastate jooksul on toodetud iga 100 hektari põllumaa kohta üle 50 ts sealiha. Samuti paistavad silma oma heade töötulemuste poolest Harju rajooni „Rahva Võidu“, Elva rajooni „Hellenurme“, Kose rajooni Lauristini-nimeline ja veel mitmed teised kolhoosid.

Samal ajal on vabariigis veel hulgaliselt kolhoose, kus ühistootmine on maha jäänud, kus loomakasvatuse produktiivsus ja põllumajanduslike kultuuride saagikus on madal. Rea kolhooside kogemused aga näitavad, et kolhoosi õige majandamise juures on võimalik suhteliselt lühikese ajaga likvideerida mahajäämus ja luua kindel alus ühismajandi edasiseks arenguks. Seda iseloomustab kujukalt Harju rajooni „Tuleviku“ kolhoosi 1953. ja 1955. aasta töötulemuste võrdlemine:

	1953. a.	1955. a.
Teravilja kogutoodang tsentnerites	2416	3870
Kartuli „ „	6831	7438
Piima „ „	2966	4500
Sealiha „ „	73	256
Kanamunade „ tuh. tk.	77	158
Rahaline sissetulek tuh. rbl.	917	1700,8

Kolhoositootmise edasisel arendamisel ja mahajäänud kolhooside tõstmisel eesrindlaste tasemele omavad praegu erilist tähtsust toodangu omahinna alandamise ja tööviljakuse tõstmise küsimused.

Töövilkakust mõõdetakse toodangu hulgaga, mis luuakse töötaja poolt teatava ajaühiku jooksul, või tööajaga, mis kulutatakse teatava toodanguühiku tootmiseks. Töövilkakuse kasv väljendub selles, et elavtöö osa tootes väheneb, kuna asjastatud töö osa suhteliselt suureneb, kusjuures tootes sisalduv üldine, nii elavtöö kui ka asjastatud töö hulk toodanguühiku kohta väheneb.

Käesolevas brošüüris kasutame töövilkakuse näitajatena toodetud põllumajandussaaduste (piima, liha, teravilja jne.) hulka ühe normipäeva kohta või ühe tsentneri piima, liha, teravilja tootmiseks kulutatud normipäevi. Need näitajad ei väljenda täpselt töövilkakuse taset kolhoosides, kuid teatud ülevaate saamiseks nad on piisavad. Töövilkakuse täpsete näitajate küsimus kolhoosides on omaette probleemiks.

Töövilkakuse tase vabariigi kolhoosides on viimastel aastatel teatud aladel vähesel määral tõusnud. Nii kulutati tera-

vilja ja kartuli kasvatamiseks toodanguühiku kohta 1955. aastal 2—6% võrra vähem normipäevi kui 1954. aastal. Kuid siinjuures tuleb märkida, et tööviljakuse tase enamikus vabariigi kolhoosides pole veel vajalikul kõrgusel. Nii kulutati vabariigis tsentneri teravilja tootmiseks keskmiselt 4,5 normipäeva, tsentneri kartuli tootmiseks 0,77 normipäeva, tsentneri piima tootmiseks 6—7 normipäeva. Samal ajal aga kulutavad eesrindlikud kolhoosid põllumajandussaaduste toodangu ühiku kohta mitu korda vähem normipäevi.

Analüüsidest tööviljakuse taset vabariigi kolhoosides, selgub, et selles osas esineb kolhooside vahel väga suuri erinevusi. Vastavad andmed Viljandi rajooni kolhooside kohta näitavad järgmist: tsentneri teravilja tootmiseks kulutati „Kommunismi Teel“ kolhoosis 0,9 ja „Bolševiku“ kolhoosis 1,8 normipäeva. Kolhoosis „Säde“ moodustas sama näitaja 5,6 ja kolhoosis „Rahu Eest“ isegi 10 normipäeva. Kolhoosides „Majak“ ja „Moori“ kulutati ühe tsentneri piima tootmiseks 4,8 normipäeva, samal ajal kui „Valguse“ ja „Esimese Mai“ kolhoosis 9,6 normipäeva. Ühe tsentneri sealiha tootmiseks kulutati „Tuleviku“ kolhoosis 15,6 normipäeva, Akadeemik Viljamsi nimelises kolhoosis aga oli sama näitaja 62,5 normipäeva*.

Selgub, et tööviljakus põllumajandussaaduste tootmisel on mõnedes kolhoosides isegi kuni 10 korda väiksem kui teistes. Järelikult on vaja tõsisemat tähelepanu pöörata töökuu vähendamisele toodanguühiku kohta. Ei tule suurendada toodangut „maksu mis maksab“, vaid tuleb toota rohkem ja vähemate kuludega, eeskätt vähema inimtööjõukuluga.

Tööviljakuse taset kolhoosides tingivad mitmesugused majanduslikud ja looduslikud tingimused. Otsustavat osa tööviljakuse tõstmisel kolhoosides etendab tootmise edasine mehhaniseerimine, eeskätt kompleksne mehhaniseerimine ja tehnika parem kasutamine. Piisab, kui märgime, et ühe hektari kündmiseks hobuadruga kulub 2 tööpäeva, kuid selle töö tegemiseks traktoriga ainult 0,1 tööpäeva. Keskpäraste tingimuste juures kulub 100 ts teravilja koristamiseks kombainiga ainult 6—10 tööpäeva, hobu-viljalõikusmasinaga niites ja viljapeksumasinaga pekstes aga kuni 60 tööpäeva.

Teiselt poolt selgub, et ka traktoritööde praeguste tasu-

* Tsentneri loomakasvatussaaduste tootmiseks kulutatud normipäevade hulka pole arvestatud normipäevade kulu söötade tootmisel.

määrade juures on tööprotsesside mehhaniseerimine kolhoosidele majanduslikult kasulik. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi uurimisel oli Rapla rajooni „Bolševiku“ kolhoosis, kus teravili koristati 80% ulatuses kombinidega, taliteravilja tsentneri omahind 51 rbl. ja suviteravilja tsentneri omahind 56 rbl. Seevastu sama rajooni „Järvakandi“ kolhoosis, kus teravilja koristustööde mehhaniseerimise tase oli madal — 50%, moodustas taliteravilja tsentneri omahind 166 rbl. ja suviteravilja tsentneri omahind 204 rbl., s. o. mitu korda kõrgem. Ühe tsentneri taliteravilja tootmiseks kulutati „Bolševiku“ kolhoosis 2,7, „Järvakandi“ kolhoosis aga 5,3 normipäeva.

Tööviljakuse tõstmise abinõude kompleksis omavad suurt tähtsust ka tööjõu kasutamise küsimused, sest mida ratsionaalsemalt rakendatakse kolhoosides tööjõuressursse, juurutatakse eesrindlikke töö organiseerimise vorme ja mooduseid ning juhindutakse pidevalt kolhoosnikute materiaalse huvitatuse tõstmisest, seda rohkem ja väiksemate tööjõukulutustega toodetakse põllumajandussaadusi. See omakorda võimaldab suurendada kolhooside tulukust, mille baasil paraneb ka kolhoosnikute materiaalne heaolu.

TÖÖJÕU JAOTAMINE ÜKSIKUTE TOOTMISHARUDE JA TÖÖALADE VAHEL

Tööjõuressursside kasutamisel omab suurt tähtsust tööjõu otstarbekohane paigutamine ja jaotamine tootmisharude ning tööalade vahel.

Tööjõu õigele paigutamisele kui ühele olulisemale tööviljakuse tõstmise abinõule tuleb vabariigi kolhoosides pöörata eriti tõsist tähelepanu veel sellepärast, et tööjõu probleem on paljudes kolhoosides võrdlemisi terav. Tööjõu jaotamisel ja paigutamisel on vaja kõigepealt lähtuda sellest, et võimalikult suuremal hulgal kolhoosnikuid töötaks tootval tööalal. On ju selge, et mida vähem me kulutame tööjõudu administratiivseile ja majanduslikele töödele, mis otseselt pole seotud põllumajandusliku tootmisprotsessiga, seda odavamalt toodame põllumajandussaadusi — teravilja, kartulit, piima, liha jne. Seda tuleb kolhooside juhtival kaadril oma praktilises tegevuses pidevalt silmas pidada ja suurendada esmajärgulise tähtsusega tootmisharudes töötavate kolhoosnikute osatähtsust administratiiv-, majanduslikel ja abistavatel töödel töötavate kolhoosnikute arvel.

Millised muutused on toimunud tööjõu jaotamises vabariigi kolhoosides, seda iseloomustavad järgmised andmed.

Osatähtsus %-des kolhoosnikute üldarvust

	1951. a.	1954. a.
Taimekasvatus — peamiselt põllundusbrigaadid	59,8	53,6
Loomakasvatus	18,2	19,5
Administratsioon ja muud majanduslikud tööd	22,0	26,9

Esitatud andmeist näeme, et vaadeldaval ajavahemikul kasvas võrdlemisi suurel määral just administratiiv-majanduslikel töödel töötajate erikaal. Siinjuures peab märkima, et viimati mainitud töötajate kategooria pole suurenenud mitte ainult protsentuaalselt, vaid ka arvuliselt. Samal ajal on vähenenud põllundusbrigaadides töötavate kolhoosnikute osatähtsus. Seega on vaja tõsisist tähelepanu pöörata tööjõu küsimusele põllundusbrigaadides.

ENSV TA Majanduse Instituudi vastavad uurimused Rapla rajooni kolhoosides näitavad, et kolhoosnikute äravalgumine on olnud kõige suurem põllundusbrigaadidest. Kui aastatel 1951—1955 lahkus loomakasvatusest ja teistelt aladelt 13%, siis põllundusbrigaadidest lahkus 24% töövõimelistest kolhoosnikutest. Ühtlasi on põllundusbrigaadides ka kõige rohkem vanemaid kolhoosnikuid. Nii on analüüsitud kolhooside andmeil üle 60 aasta vanuseid kolhoosnikuid põllundusbrigaadides 23% ja üle 50 aastaseid 54%. See tähendab, et nooremaid kolhoosnikuid on põllundusbrigaadidesse jäänud vähe.

Seetõttu on paljudes kolhoosides kujunenud olukord, et mehhaniseerimise tasemest hoolimata on tööjõu koormatus võrdlemisi suur. Kui grupeerida näiteks Rapla rajooni kolhoose tööjõu koormuse alusel kolme rühma, siis selgub, et kõrgema koormusega kolhoosides, mis moodustavad 30,8% rajooni kolhooside üldarvust, tuleb põllundusbrigaadis töötava töövõimelise kolhoosniku kohta 28,7 hektarit põllumaad.

Samuti tuleb märkida, et paljudes kolhoosides põllundusbrigaadid on oma koosseisu poolest jäänud liiga väikesteks. Nii oli Türi rajooni „Võidu“ kolhoosis põllundusbrigaadis 15—20 liiget. Rapla rajooni „Helge Tee“, „Linnuse“, „Mahtra“ jt. kolhoosides oli põllundusbrigaadides 10—15 liiget. Taolisi väikesi põllundusbrigaade on veel mitmetes teistes vabariigi kolhoosides. On selge, et brigaadis, kus on ainult 10—15 liiget, on töö organiseerimine raskendatud.

Eriti raskendab see sügisperioodil koristustööde läbiviimist ja traktoriagregaatide teenindamist. Ühe kombaini teenindamiseks sügisperioodil on vaja umbes 6—8 inimest, põhu kokkupanekuks kombaini järel 4—5 inimest. Kui rööbiti kombainiga tööle rakendada ka hobu-viljalõikusmasinaid, siis ühe masinaga töötamiseks on vaja 8 inimest. Sügiskülviks traktorkülvimasinaga on vaja 4 inimest, viljakuivatamise töödeks samuti umbes 4 kolhoosnikut. Arvestades, et mitmesugustele teistele töödele rakendatakse 4—6 kolhoosnikut, selgub, et üldse on sel perioodil vaja vähemalt 30—35 inimest. Samuti on vaja võrdlemisi suurel hulgal tööjõudu ka viljamasindamisele.

Seega näeme, et paljudes kolhoosides, eriti aga mahaäänunutes, osutub vajalikuks põllundusbrigaadide tugevdamine tööjõuga. Arvestades veel seda, et meie kolhoosides on põhilised söötade tootjad põllundusbrigaadide liikmed, tuleb vabariigi kolhooside peaprobleemi — loomakasvatusele tugeva ja püsiva söödabaasi loomise ülesande edukaks lahendamiseks antud olukorras võtta tööjõu paigutamisel suund, et võimalikult rohkem inimesi töötaks põllutöödel. Tuleb meeles pidada, et kolhoosi söödabaasi saatus otsustatakse põllundusbrigaadides.

Põllundusbrigaadide tugevdamiseks on kolhoosidel vaja omalt poolt rakendada rida abinõusid. Kõigepealt tuleks pidurdada töötajate üleviimist põllundusbrigaadidest vähemtähtsatele tööloikudele. Selleks võiksid kolhoosid kehtestada korra, et iga põllundusbrigaadi liikme paigutamiseks administratiiv- või majanduslikele töödele tuleks taotleda üld- või volinike koosoleku luba.

Samuti on vaja täiendavalt välja selgitada, millised tööjõu reservid on teistes kolhoositootmise harudes ja kuivõrd suures ulatuses saab sealt tööjõudu suunata põllundusbrigaadidesse.

Vaatleme tööjõu jaotumist reas vabariigi kolhoosides. Näiteks töötas Türi rajooni 10 kolhoosis ainult 30% töövõimelistest kolhoosnikutest põllundusbrigaadides, 36% töötas loomakasvatuses ja 34% muudel aladel. Kagu-Eesti (Võru, Antsla, Otepää ja Põlva) rajoonide 15 kolhoosis tehtud valikvaatlus näitas, et põllundusbrigaadides töötas 43%, loomakasvatuses 25% ja muudel aladel 32% töövõimelistest kolhoosnikutest. Lähemalt analüüsime veel tööjõu jaotamist Rapla rajooni üheksas erineva tööjõukoormusega kolhoosis 1955. aastal (seisuga suvel-sügisel) (vt. tabel 1).

Tabel 1

Töövõimeliste kolhoosnikute jaotumine tootmisharude ja tööalade vahel Rapla rajooni erineva tööjõukoormusega kolhoosides 1955. aastal

(protsentides)

	Põllund- brigaadides	Produktiiv- loomakasva- tuses	Muudel aladel %	
			kokku	sellest tallimehi
Madalama tööjõukoormusega kolhoosides (ühe töövõimelise kolhoosniku kohta tuleb kuni 6,5 ha põllumaad)				
Uus Elu	56,6	17,5	26,1	4,2
Punane Täht	43,3	23,0	30,7	6,3
Keskpärase tööjõukoormusega kolhoosides (ühe töövõimelise kolhoosniku kohta tuleb 6,5—10 ha põllumaad)				
Punalipp	36,8	30,7	32,5	8,8
Põldur	45,5	24,2	30,3	7,6
Jüriöö	50,0	17,9	32,1	4,8
Mahtra	33,3	30,5	26,2	5,9
1. Mai	49,0	19,6	31,4	5,9
Kõrgema tööjõukoormusega kolhoosides (ühe töövõimelise kolhoosniku kohta tuleb üle 10 ha põllumaad)				
Helge Tee	37,3	23,5	39,2	5,9
Tulevik	41,0	26,2	32,8	8,2
Keskmiselt	43,6	23,8	32,4	6,4

Toodud andmeist näeme, et põllundusbrigaadides töötas enamikul juhtudel alla poole töövõimelistest kolhoosnikutest, kuna suur osa, umbes $\frac{1}{3}$, töötas muudel aladel (siia on arvatud farmijuhatajad, brigadirid, arvestajad, sanitarid, laborandid, posti- ja piimavedajad, metsavahid, laohoidjad, abikäitistes töötajad, metsa-öövahid jne., ning ka tallimehed).

Mõnedes kolhoosides kipub igasuguste „asja- ja ameti-meeste“ arv isegi ületama põllundusbrigaadides töötavate inimeste arvu. Nii töötas „Mahtra“ ja „Helge Tee“ kolhoosis „muudel aladel“ rohkem töövõimelisi kolhoosnikuid kui

põllundusbrigaadides. Tuleb märkida, et osaliselt on see tingitud ka sellest, et vähese tööjõu juures tuleb administratiiv-majanduslikel töödel töötajate % suurem, kuid suuremal määral on siin tegemist tööjõu ebaõige paigutamisega.

Selles osas esineb aga suuri liialdusi. Nii andis Abja rajooni „Kalevi“ kolhoosis 1956. aastal lüpsikari kõigest 300—350 kg piima päevas, kuid seda piima vedas 5 piimavedajat. Seega tuli igal piimavedajal vedada päevas ainult 60—70 kg piima. Samuti polnud vajadust kahe farmijuhataja ja laohoidja järele.

Seega on paljudes kolhoosides veel küllalt võimalusi põllundusbrigaadide koosseisu tugevdamiseks. Kuidas seda teha?

1) Esiteks tuleb otsustavalt vähendada administratiiv-majanduslike ametikohtade arvu. Tuleb ka rohkem praktiseerida mitmete ametikohtade ühendamise põhimõtet. Nii näiteks on reas kolhoosides kassapidaja ka materjalide lao hoidja, veterinaarsanitar ühtlasi laborant jne.

2) Teiseks tuleks asendada kergematel majanduslikel töödel (postikandjad, piimavedajad, metsavahid, öövahid, koristajad jt.) töötavaid töövõimelisi kolhoosnikuid vanemate kolhoosnikutega, kelledele need ülesanded on jõukohased. Näiteks Rapla rajooni „Bolševiku“ kolhoosis on metsavahi, öövahi, postivedajate ja piimavedajate kohtadel vanemad kolhoosnikud. „Põlduri“ kolhoosis on vanemad kolhoosnikud ka laohoidjateks. Nagu kolhooside kogemused näitavad, võimaldas see moodus neis kolhoosides põllundusbrigaade tugevdada 4—8 kolhoosniku võrra.

Ametikohtade vähendamist on vabariigi kolhoosides osaliselt juba läbi viidud. Nii kaotati Rapla rajooni „Punalipu“ kolhoosis kassapidaja, laohoidja, kolme öövahi ja kolme tallimehe kohad. See võimaldas tugevdada põllundusbrigaade 9 inimese võrra. Elva rajooni Molotovi-nimelises kolhoosis osutus administratiiv-majanduslike ametikohtade vähendamine üheks oluliseks abinõuks kolhoosi mahajäävuse likvideerimisel. Kolhoosi uue esimehe initsiatiivil läbi viidud administratiiv-majandusliku personali vähendamine võimaldas vabastada tootvale tööle, peamiselt põllundusbrigaadidesse, 11 inimest. Nii kaotati kolhoosis hobusefarmi juhataja koht, tema ülesandeid hakkas täitma üks tallimees-

test. Sellega hoiti kokku 50 normipäeva kuus. Kaotati söödakorraldaja ametikoht. Söötade hoidmise eest tehti vastutavaks põllundusbrigadirid, farmidesse toodud söötade eest aga farmijuhatajad. Kokkuhoid oli siin 30 normipäeva kuus. Ka arvepidamise alal vähendati üks koht, kassapidaja ülesandeid hakkas täitma arvepidaja.

Administratiiv-majandusliku personali vähendamise osas tuleks esile tõsta vabariigi üht eesrindlikumat kolhoosi — Rapla rajooni „Uue Elu“ kolhoosi. Nimetatud kolhoos on paljude intensiivselt väljaarendatud tootmisharudega majapidamine, samuti on kolhoosil väga ulatuslik kaubanduslik tegevus ja hulgaliselt abiettevõtteid. Nagu eespool toodud tabeli nr. 1 andmed näitavad, on seal administratiiv-majanduslikel töödel võrreldes teiste kolhoosidega suhteliselt vähe inimesi. Vaatleme lähemalt, kuidas on kolhoosis administratiiv-majanduslik aparaat organiseeritud. Arvestustööga tegelevate inimeste hulk on siin minimaalne. Kogu kontoritööga tuleb toime üks raamatupidaja ja arveametnik. Kontoriruumide koristaja hoiab ühtlasi korras ka arvelduse kolhoosnikutega.

Peab märkima, et nelja põllundusbrigaadi kohta pole kolhoosis ühtki brigaadiarvestajat. Selle töö teevad ära brigadirid. Kolhoosis pole tootmistööst vabastatud aseesimeest, kuigi mitmetes väiksema tootmismahuga kolhoosides on selline ametikoht olemas. Samuti pole kolhoosis farmijuhatajaid ja söödakorraldajaid. Nende arvel hoitakse kokku 4 inimest. Väärrib märkimist ka laohoidjate küsimuse lahendamine. Kolhoosis on ainult üks laohoidja. Nagu kogemused näitavad, tuleb üks laohoidja toime vilja, jõusööda, ehitustarvete jm. materjalide vastuvõtmise ja väljandmisega ning ka kolhoosi oma saaduste üleandmisega turustajale. Põllundusbrigaadides pole laohoidjaid. Viljapeksu- ja külviperioodil on põllundusbrigadirid ühtlasi ka brigaadi laohoidjad.

Ka autojuhid tegelevad peale oma põhitöö veel teiste ülesannetega, nagu laadimistööd jm. Üks autojuhtidest tegeleb ka turustamisega.

Nagu kolhoosi esimehe H. Olbrei arvestused näitavad, võimaldab selline tööjõu ratsionaalne paigutamine ja kasutamine rakendada täiendavalt tootvale tööle ligikaudu 25 inimest. Kuid see on juba terve põllundusbrigaad. Muidugi on administratiiv-majandusliku personali vähendamise ulatus sõltuvalt tootmistingimustest igas kolhoosis erinev, kuid

nii mitmedki „Uue Elu“ kolhoosis kasutatud võimalused on rakendatavad ka teistes kolhoosides.

Seoses tööjõu paigutamise küsimusega tuleks veel peatuda mõningatel momentidel. Paljude kolhooside praktika on näidanud, et sel juhul kui kolhoosis on zootehnik, pole vajadust farmijuhatajate järele. Mitmetes kolhoosides, nagu näiteks Rapla rajooni „Mahtra“ kolhoosis, oli 2 farmijuhatajat ja zootehnik. Farmijuhatajad tegelesid siin peamiselt ainult arvestustööga. Olemasoleva töömahuga tuleks aga toime ka zootehnik üksinda. Väärrib märkimist, et Rapla rajooni „Uue Elu“ kolhoosis on zootehnik R. Saveli farmijuhatajaks, veterinaarsanitariks, hobuste tõufarmi juhatajaks ja söödakorraldajaks.

Peatuda tuleb ka tallimeeste küsimusel. Vabariigi kolhoosides on viimaste aastate jooksul, seoses uute tallide ehitamisega, hobuste arvu vähenemisega ja tööde mehhaniseerimisega tallimeeste arv vähenenud umbes 15% võrra. Kuid siiski töötab tallimeestena umbes 7915 kolhoosnikut. Samal ajal tuleb ühe tallimehe hooldada keskmiselt 13 hobust. Selline koormatus on liiga madal.

Esitame vastavad kronometraažandmed Rapla rajooni „Bolševiku“ kolhoosist.

Ajakulu päevas 15 hobuse hooldamisel (talveperioodil) Rapla rajooni „Bolševiku“ kolhoosis

Hobuste söötmiseks ja jootmiseks kulus	3 t. 40 min.
Hobuste puhastamiseks	1 t. 30 min.
Hobuste väljaandmiseks tööle ja vastuvõtmiseks talli	1 t. 20 min.
Muudeks töödeks	20 min.
<hr/>	
Kokku ajakulu 15 hobuse hooldamisel	6 t. 50 min.

Vaatlus viidi läbi tallis, mis sarnaneb enamiku meie kolhooside hobusetallidega. Samuti näitavad ka mõnedes teistes kolhoosides läbiviidud vastavad vaatlused, et 15 hobuse hooldamiseks kulub talveperioodil 6—7 tundi, suveperioodil isegi vähem. Nii selgub, et on võimalusi tallimeeste koormuse suurendamiseks ja sel teel nende arvu vähendamiseks. Praktika näitab, et tallimehed tulevad toime 15—20 hobuse hooldamisega. Näiteks Rapla rajooni „Leegi“ kolhoosis hooldas üks tallimees 22 hobust ja selleks tööks kulus tal talveperioodil aega natuke üle 8 tunni. Muidugi on vaja arvesse võtta, et tallimeeste koormuse suurendamist takistab olemasolevate tallide väike mahutavus. Sel juhul tuleb aga anda neile täiendavaid ülesandeid, eeskätt

kasutada neid põllutööl. Samuti ei maksa unustada, et tallimehe tööga tulevad toime ka vanemad kolhoosnikud.

Administratiiv-majandusliku personali ja tallimeeste arvu vähendamise teel saaks Rapla rajooni kolhoosides suurendada töövõimeliste kolhoosnikute arvu põllundusbrigaadides 200 inimese võrra, seega keskmiselt kolhoosi kohta 6—7 inimese võrra. Selle tulemusena väheneks tööjõu koormatus rajooni kolhooside põllundusbrigaadides 11—22% võrra.

Milline oleks sel juhul saadav majanduslik efekt? Vastavad arvestused sama rajooni kohta näitavad, et praeguse tootmistaseme juures toodab üks töövõimeline kolhoosnik aastas söötasid 11 000 söötühiku ulatuses. Seega toodaksid need 200 töötajat sellises koguses söötasid, mis Rapla rajooni kolhooside loomakasvatuse produktiivsuse taseme juures võimaldaks täiendavalt toota 1300—1500 tonni piima, mis moodustab aga 20% rajooni kõigi kolhooside 1955. aasta piimatoodangust.

Administratiiv-majanduslikel töödel töötajate arvu vähendamise tähtsus ei seisne mitte üksnes selles, et nende töötajate arvel on võimalik tugevdada põllundusbrigaade, kus iga töökäsi on hädavajalik, vaid see aitab tunduvalt vähendada ka normipäevade kulu. Nii säästetakse Rapla rajooni „Uue Elu“ kolhoosis administratiiv-majandusliku personali arvel aastas 12 000 normipäeva, mis rahas ümberarvestatult teeb 180 000 rbl. Selle summa arvel suureneb kolhoosnikute normipäeva tasu ligi 2 rbl. võrra.

Tuleb märkida, et üldiselt ei pöörata normipäevade kulutamise ökonoomiale vabariigi kolhoosides veel küllaldest tähelepanu. Kui iga rubla on kolhooside raamatupidamises rangelt arvele võetud ja selle kulutamist valvatakse ja kontrollitakse põhjalikult, siis normipäevadega käiakse tihti väga pillavalt ümber ja nende kulutamise kontroll sageli puudub täielikult. Normipäevade pillamist nagu ei pandaks tähele, kuid sisuliselt on ju normipäev väärt mitmeid rublasid. Seepärast tuleb toodangu omahinna alandamiseks senisest palju rangemalt kontrollida normipäevade kulutamise otstarbekust.

Seega näeme, et põllundusbrigaadide tugevdamine administratiiv-majandusliku personali arvel on väga suure tähtsusega. Muidugi ei saa sellele küsimusele läheneda ühe mõõdupuuga. Igas kolhoosis on need võimalused erinevad.

Samuti oleks ebaõige väita, et administratiiv-juhtivat kaadrit pole vaja. Seda on vaja, kuid tuleb arvestada, et sööda- baasi tugevdamise ülesannet antud tingimustes ei saa me edukalt lahendada põllundusbrigaadide tööjõuressursse suurendamata.

Tähtsaks põllundusbrigaadide tugevdamise abinõuks on ka administratiiv-majanduslikul alal ja loomakasvatuses töötavate kolhoosnikute töö seostamine põllutöödega. Mõned kolhoosi esimehed on seisukohal, et administratiiv-majanduslikku personali võib mõnevõrra rohkem olla, aga neile tuleb anda täiendavaid tööülesandeid põllutöödel. Seega kerkib küsimus: millele anda suuremat kaalu, kas administratiiv-majanduslike töötajate arvu vähendamisele või nende töö seostamisele tootva, eeskätt põllutööga? Tuleb märkida, et kui on võimalik administratiiv-majanduslikke töid kahjustamata vähendada sel alal töötajate arvu, siis tuleb minna seda teed. Kuid paljudel juhtudel pole see võimalik — näiteks, nagu juba mainitud, tallimeeste juures. Väikeste laialipillatud lautade ja tallide olemasolu puhul ei ole võimalik alati tallimeeste arvu vähendada. Või võtame sellised ametikohad, nagu posti- ja piimavedajad, laborandid, veterinaarsanitarid, laohoidjad, turustajad — teataval arvul on neid töötajaid vaja, aga enamikul juhtudel pole nad oma põhitööga terve tööpäeva ulatuses kinni. Seepärast tuleb neid rakendada põllutöödel, eriti koristustöödel.

Reas kolhoosides, nagu näiteks Räpina rajooni „Uue Elu“ kolhoosis, kus tööjõu koormatus põllundusbrigaadides on võrdlemisi suur — üle 15 hektari põllumaad ühe töövõimelise liikme kohta, kus administratiiv-majanduslikke töötajaid on rohkesti ja nende koormatus põhitöö osas on kaunis tagasihoidlik, ei osutata küllaldast tähelepanu nende kaasatõmbamisele põllutöödele. Nii ei võta enamik administratiiv-majanduslikel töödel töötajaid üldse osa põllutöödest või nad töötavad põllutöödel välja ainult 3—5 normipäeva aastas. Kolhoosi tallimehed, kelle hooldada oli keskmiselt 9 hobust, töötasid 1955. aastal põllutöödel kõigest 9—10 normipäeva ulatuses. Kui kolhoos oleks ära kasutanud kõik selles osas peituvad reservid, oleks olnud võimalik põllundusbrigaadidele juurde anda töökäsi heina- ja viljakoristustöödel 22 inimese tööjõu ulatuses.

Administratiiv-majanduslikul alal töötajate laialdasemaks kaasatõmbamiseks põllutöödele on mõnedes kolhoosides

hakatud neile määrada, vastavalt sellele, kui suures ulatuses nad on seotud oma põhitööga, teatud normipäevade miinimumi (näiteks 30—40 normipäeva suveperioodil), mis nad peavad põllutöödel välja töötama. Et neid ka majanduslikult ergutada, selleks makstakse Viljandi rajooni „Linda“ kolhoosis kõigile põllundusbrigaadidesse mittekuuluvaile kolhoositöötajatele, kui nad on põhiülesanded korralikult täitnud, iga põllutöödel väljatöötatud normipäeva eest preemiana 3 rubla.

Administratiiv-majandusliku personali kaasatõmbamise osas põllutöödele võib esile tõsta Rapla rajooni „Punalipu“ kolhoosi. Nimetatud kolhoosis töötasid tallimehed aasta jooksul põhitöö kõrval põllutöödel välja veel keskmiselt 60 normipäeva, piimavedajad üle 100, öövahid 85, veterinaar-sanitar 134, laohoidjad 40 normipäeva. Selle reservi rakendamise võimaldas „Punalipu“ kolhoosil kaasa tõmmata heina- ja viljakoristamise töödele täiendavalt 12—14 inimest.

Sama rajooni „Uue Elu“ kolhoosis, kus tallimehed hooldasid 15—16 hobust, töötas suur osa tallimeestest põllutöödel 100—150 normipäeva ulatuses.

4) Teatud võimalusi põllundusbrigaadide tugevdamiseks on ka loomakasvatuses töötajate arvel. Loomakasvatajate töö kergendamisel ja töötajate vabastamisel loomakasvatusest omab otsustavat tähtsust farmitööde kompleksne mehhaniseerimine, s. t. kõigi tööprotsesside — söötade ettevalmistamise, lüpsi, jootmise ja sisetranspordi mehhaniseerimine. Üleliidulise Loomakasvatuse Teadusliku Uurimise Instituudi andmed näitavad, et tõsist majanduslikku efekti ja tööjõu kokkuhoidu annab ainult kompleksne mehhaniseerimine. Nii kulub tööjõudu 100 lehma hooldamisel osalise mehhaniseerimise puhul 1,5 korda vähem, kompleksel mehhaniseerimisel aga 3 korda vähem kui mehhaniseerimata laudas. Kompleksne mehhaniseerimine on ka majanduslikult hästi tasuv. Nii läheb 124 lehmale ehitatud laudas kompleksne mehhaniseerimine koos materjalidega maksma: veevarustus ja automaatjootmine 16 000 rbl., masinlüps 11 000 rbl., sisetransport 14 000 rbl., söödaköök 11 000 rbl. ja elektrivalgustus 6 000 rbl. — kokku 58 000 rbl.¹ Kompleksse mehhaniseerimise tulemusena

¹ A. Puusepp, „Töökogemusi loomakasvatusefarmide mehhaniseerimisel“, Tallinn 1955, lk. 61.

vabaneb sellise suurusega laudast 5 inimest, ja kui nad rakendada söötade tootmisele, toodaksid nad aastas söötasid koguses, millega on võimalik saada umbes 50 tonni piima. Võttes arvesse ka veel piima tootmise ja realiseerimisega seoses olevaid kulusid, selgub, et kompleksseks mehhaniseerimiseks tehtud kulutused tasuvad end ühe aastaga.

Kompleksne mehhaniseerimine võimaldab tunduvalt suurendada loomakasvatajatele kinnistatavate loomade arvu. Nagu näitavad meie eesrindlike majandite, samuti Inglismaa ja Rootsi kogemused, tuleb kompleksse mehhaniseerimise korral üks töötaja toime 25—35 kõrgetoodangulise lehma hooldamisega. Inglismaa mehhaniseeritud farmides hooldab üks talitaja 30 emist pörsastega¹ ja Rootsi eesrindlikes majandites hoolitseb üks tööline 400 nuumsea eest.² Need andmed näitavad, milliseid suuri võimalusi pakub kompleksne mehhaniseerimine tootmiskulude vähendamiseks ja tööjõu kokkuhoiuks.

Vabariigi kolhoosides on seoses uute loomakasvatushoonete püstitamisega ja farmitööde mehhaniseerimisega mõnevõrra suurenenud ka loomakasvatuses töötajatele kinnistatavate loomade arv. Kui 1951. aastal hooldas lüpsja keskmiselt 10,6 lehma, siis 1955. aastal hooldas ta 11,2 lehma. Samuti kasvas hooldatavate loomade arv iga töötaja kohta ka teistes produktiivloomakasvatuse harudes.

Kuid vaatamata sellele on need koormused ka praeguse mehhaniseerimistaseme juures madalad. Üleliidulise Loomakasvatuse Teadusliku Uurimise Instituudi andmeil tuleb üks lüpsja toime mehhaniseerimata farmis ja kolmekordse lüpsi puhul 15—16 lehma ja kahekordse lüpsi puhul 18—20 lehma hooldamisega.

Kahekordse lüpsi sisseviimine võimaldab suurendada lüpsjatele-karjatalitajatele kinnistatavate lehmade arvu ja vabastada tööjõudu põllutööle. Üleminek kahekordsele lüpsile ja söötmisele A. Sommerlingi nimelises sovhoosis näitas, et kui varem karjatalitajatele oli kinnistatud 10—12 lehma, siis uuele päevakorrale üleminekuga võis kinnistada igale neist 20 lehma. Masinlüpsi korral suurendati kinnistatavate lehmade arvu kuni 25-ni. Kahekordsele lüpsile üleminek võimaldas vabastada farmidest 8 inimest, kes suunati tööle põllundusbrigaadidesse. Seega näeme, et kahe-

¹ Бенедиктов, «Что мы видели в Англии», Москва 1955, стр. 39.

² E. Tõnurist, „Mõningaid tähelepanekuid tänapäeva Rootsi põllumajandusest“. Ajakiri „Sotsialistlik Põllumajandus“ nr. 1.

kordsele lüpsile üleminek võimaldab kaunis suures ulatuses täiendada põllundusbrigaade tööjõuga. Kui kahekordsele lüpsile üleminek ei võimalda lüpsjate arvu vähendada (näiteks väikese mahutavusega laudad), siis sellisel juhul tuleb lüpsjatele-karjatalitajatele anda vabaksjäänud aja ulatuses täiendavaid ülesandeid. Vastavad andmed näitavad, et ajakulu 100 liitri piima lüpsil moodustab neljakordse lüpsi puhul 4 t. 18 min., kolmekordsel lüpsil 3 t. 17 min. ja kahekordsel lüpsil 2 t. 45 min. Seega kolmekordselt lüpsilt kahekordsele üleminek vähendab ajakulu 16% võrra, ja seda aega tuleb ühismajandi huvides õigesti ära kasutada.

Vennasvabariikide ja Taani uurimisasutuste pikemaajalised katsed näitavad, et mida kõrgema produktiivsusega on piimakari, seda suurem on piimatoodangu vähenemine kahekordsel lüpsil võrreldes kolmekordsega. Nii on 13-liitri-lise päevase toodangu puhul päevane piimatoodang kahekordsel lüpsil võrreldes kolmekordse lüpsiga lehma kohta 0,8 liitri võrra väiksem. 7—8-liitrilise päevase toodangu juures saadakse 0,3—0,4 liitrit piima lehma kohta vähem. Väiksema päevase lüpsi puhul on piimatoodangu vähenemine veelgi väiksem. Näiteks 7—8-liitrilise päevase toodanguga 100-pealise karja puhul saaks kahekordsel lüpsil 9000—10 000 liitrit piima aastas vähem kui kolmekordsel lüpsil. Kui aga selle arvel vabanevat tööjõudu kasutatakse ära söötade tootmisel, siis see võimaldab toota söötasid koguses, mis katab piimatoodangu vähenemise kahekolmekordselt.

Järelikult annab kahekordsele lüpsile üleminek ühismajapidamisele kasu ainult siis, kui selle arvel vabanenud tööjõudu kasutatakse ära söötade tootmisel või muudel tootva töö aladel.

Mitmetes vabariigi kolhoosides, kus mindi üle kahekordsele lüpsile, ei viidud rööbiti sellega läbi lüpsjate arvu vähendamist või neile täiendavate ülesannete andmist vastavalt tööaja lühenemisele. Niisugusel juhul pole lüpsikordade vähendamine ühismajandi seisukohalt millegagi õigustatud.

Paljude kolhooside kogemused näitavad, et lüpsjad-karjatalitajad võivad palju kaasa aidata heina- ja viljakoristamisel ning sileerimistöodel. Otstarbekaks mooduseks on lüpsjatele söödajuurvilja ja söödakapsa põllulappide kinnistamine. Näiteks Rapla rajooni „Leegi“ kolhoosis kinnistati

lüpsjatele-karjatalitajatele 0,3 hektarit söödajuurvilja või söödakapsast. Praktika näitab, et lüpsjad-karjatalitajad tulevad kahekordse lüpsi puhul toime söödajuurvilja ja söödakapsa kasvatamisega ka 0,5 hektaril. Lüpsja poolt kasvatatud söödajuurvili või söödakapsas peab jääma temale kinnistatud lehmadegrupi söödaks.

Lüpsjate-karjatalitajate materiaalse huvitatuse tõstmiseks makstakse „Leegi“ kolhoosis lüpsjale iga tema poolt kasvatatud tonni juurvilja eest 25 rbl. preemiat.

Taolisi täiendavaid ülesandeid on vaja anda ka teistele loomakasvatajatele. Seega näeme, et loomakasvatajate töö seostamiseks söötade tootmisega on küllalt võimalusi.

Kompleksse mehhaniseerimise läbiviimine ja ratsionaalsete töö organiseerimise võtete sisseviimine teistes produktiivloomakasvatuse harudes võimaldab vabastada ka sealt tööjõudu põllundusbrigaadide tugevdamiseks. Arvestades aga, et nendes harudes töötavate kolhoosnike osatähtsus on võrdlemisi väike, on see põllundusbrigaadide tugevdamise reserv kaunis piiratud.

TÖÖJÕU KASUTAMINE KOLHOOSIDES JA ABINÕUD TÖÖJÕU PAREMAKS ÄRAKASUTAMISEKS.

Vastavalt partei XX kongressi otsustele kasvab kuuendal viisaastakul suures ulatuses kõikide põllumajanduslike tööde mehhaniseerimise tase. Rööbiti mehhaniseerimise kasvuga ei kaota oma tähtsust ka kolhooside tööjõuressursside kasutamise probleem.

Kolhoosnike osavõtu ulatusest ühistöödel annab teatud ülevaate väljatöötatud normipäevade hulk ühe kolhoosniku kohta, kuigi palju täpsema pildi annaks selles küsimuses töö ajal oldud tööpäevade või isegi töötundide arv ühe kolhoosniku kohta. Sellist arvestust kolhoosides ei peeta, kuid rööbiti normipäevade arvestamisega oleks vaja ka selline arvestus sisse viia. See näitaks täpselt, kui suures ulatuses leiavad kolhoosi tööjõuressursid rakendamist, ja võimaldaks paremini välja tuua faktilist tööviljakuse taset kolhoosis.

Analüüsides tööjõu kasutamist vabariigi kolhoosides selgub, et viimaste aastate jooksul on kasvanud kolhoosnike osavõtt ühistööst. Nii suurenes väljatöötatud normipäevade hulk ühe töövõimelise kolhoosniku kohta aastail 1950—1955 keskmiselt 40% ja kõrgema vanusega kolhoosnike

osas 18,3% võrra. Kui rühmitada vabariigi kolhoose 1955. aastal ühe töövõimelise kolhoosniku kohta keskmiselt väljatöötatud normipäevade järgi, näeme järgmist pilti.

Tabel 2

Vabariigi kolhoosid rühmitatuna ühe töövõimelise kolhoosniku kohta väljatöötatud normipäevade arvu järgi (1955. aastal)

Väljatöötatud normipäevi keskmiselt ühe töövõimelise kolhoosniku kohta	Kolhooside arv	% kolhooside üldarvust
kuni 100 normipäeva	1	0,1
101—200 "	13	1,4
201—300 "	98	10,8
301—400 "	391	43,2
401—500 "	336	37,1
üle 500 "	67	7,4
Kokku	906	100,0

Toodud andmeist selgub, et suur osatähtsus on nendel kolhoosidel, kus töövõimelised kolhoosnikud töötasid aastas välja üle 400 normipäeva. Samuti on suur hulk kolhoose, kus töövõimelised kolhoosnikud töötasid välja 300—400 normipäeva aastas.

Vastavad analüüsi andmed näitavad, et kolhoosnikute tööst osavõtu küsimus on kõige valusam just põllundusbrigaadides. Kui sõltuvalt töö iseloomust on loomakasvatuses ja osalt ka teistes majapidamisharudes töötajad seotud päev-päevalt ühistööga, siis põllundusbrigaadides töötajate osavõtt ühistööst on paljudes kolhoosides väga ebakorrapärane ja passiivne, s. t. töödistsipliin jätab palju soovida.

ENSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi poolt uuriti mitmes Rapla rajooni erineva majandusliku tasemega kolhoosis tööjõu faktilist kasutamist. Esitame osa uurimiste tulemustest tabelis nr. 3.

Toodud tabelist selgub, et põllundusbrigaadides töötas töövõimeline kolhoosnik nendes kolhoosides keskmiselt 15 päeva kuus, seega kasutati olemasolevat tööjõudu ära ainult 60% ulatuses. Teisiti väljendades võib öelda, et nende kolhooside põllundusbrigaadides oli 3,6-päevane töönädal. Isegi põllutööde perioodil töötas töövõimeline kolhoosnik keskmiselt ainult 17,8 tööpäeva kuus, s. o. töö-

Tabel 3

Tööjõu kasutamine Rapla rajooni mõnedes erineva majandusliku tasemega kolhoosides

Kuu nimetus	Tööl oldud päevade arv ühe põllundusbrigaadis töötava töövõimelise kolhoosniku kohta					
	Parimaid tulemusi saavutanud kolhoosid			Mahajäänud kolhoosid		Keskmiselt
	„Uus Elu“	„Põldur“	„Punalipp“	„Mahtra“	„Punane Täht“	
Jaanuar	15,3	11,0	7,0	7,2	9,2	8,6
Veebruar	11,1	11,9	8,2	6,7	8,3	9,2
Märts	17,6	14,4	10,6	7,2	9,9	11,9
Aprill	17,5	16,7	12,1	7,7	11,6	13,1
Mai	20,4	20,1	18,1	11,0	12,6	16,4
Juuni	22,3	19,1	19,5	12,3	11,8	17,0
Juuli	22,8	21,5	20,3	12,3	15,1	18,4
August	24,4	21,1	21,1	15,6	13,4	19,1
September	24,6	20,2	19,3	15,2	12,6	18,7
Oktoober	22,4	19,5	15,8	7,8	12,3	15,6
November	20,2	14,1	14,6	5,2	8,2	10,5
Detsember	19,6	11,8	7,4	5,5	7,2	10,3
A aasta keskmine	20,3	17,3	15,3	10,1	11,3	14,9
5 kevad-suvekuu keskmine	22,9	20,4	19,4	13,3	13,1	17,8

jõudu kasutati ära üksnes 70% ulatuses. Seega ka suveperioodil oli põllundusbrigaadides ainult 4,2-päevane töönädal.

Kolhoosides nagu „Mahtra“ ja „Punane Täht“ oli aga aastas keskmiselt 2,4-päevane töönädal. Olemasolevat tööjõudu kasutati siin ära kõigest 40% ulatuses.

Tunduvalt paremini kasutati tööjõudu „Uue Elu“ kolhoosis, kus töövõimeline kolhoosnik töötas kevad-suvekuudel keskmiselt 23 päeva kuus.

Nii selgub, et kolhoosides on tööjõu kasutamise osas veel suuri reserve. Kui arvestada, et tööjõuline kolhoosnik töötaks aastas igas kuus keskmiselt 20 päeva ja suveperioodil 23 päeva, nagu „Uue Elu“ kolhoosis, siis see reserv võrduks Rapla rajooni kolhoosides umbes 400 inimese aastasele tööjõule, mis teeks välja keskmiselt 12—14 töövõimelist kolhoosnikut kolhoosi kohta.

Et näidata, kuidas erinev tööaktiivsus on mõjutanud kol-

hooside majanduslikke näitajaid, selleks toome eespool käsitletud kolhooside kohta ka tähtsamad resultatiivsed näitajad.

Tabel 4

Tähtsamad resultatiivsed näitajad mõnedes Rapla rajooni kolhoosides (1955. a.)

Näitajad	Paremaid tulemusi saavutanud kolhoosid			Mahajäänud kolhoosid	
	„Uus Elu“	„Põldur“	„Punaliip“	„Mahtara“	„Punane Täht“
Keskmine hektari- saak (ts):					
teravilja	11,5	6,1	9,4	4,7	6,2
kartuli	99,2	87,9	131,8	74,8	64,0
põldheina	35,2	45,3	37,3	23,0	23,3
Piimatoodang aastalehma koh- ta (kg)	2155	1953	2041	1094	860
100 hektari põllu- majandusliku maa kohta:					
piima (ts)	205,3	171,6	171,0	87,6	67,9
liha (ts)	24,0	11,9	10,1	5,6	4,4
rahalist sissetulekut (tuh. rbl.)	107,6	49,0	40,2	14,0	17,5

Andmeist selgub, et kolhoosides, kus kolhoosnike osa-võtt ühistööst oli suurem, saavutati ka paremaid tulemusi. Nii võib märkida, et „Uue Elu“ kolhoosis, kus kolhoosni-kute tööaktiivsus oli ligi 2 korda suurem kui „Mahtara“ ja „Punase Tähe“ kolhoosis, olid ka majanduslikud näitajad mitu korda paremad kui viimati nimetatud kolhoosides.

Paremates kolhoosides oli tänu ühismajandi arengu tase-mele ka normipäeva tasu kõrgem, mis omakorda on oluli-semaks abinõuks kolhoosnike tööaktiivsuse tõstmisel.

Mahajäänud kolhooside mahajäävuse põhjusi tuleb otsida peamiselt kolhoosi tööjõu kasutamises. Paljudel juhtudel kolhoosi mahajäävuse põhjendamine tööjõu vähesusega või mõnede muude „objektiivsete“ põhjustega pole õigustatud. Võtame näiteks Räpina rajooni „Rahu“ kolhoosi, kes on üks kõige paremini tööjõuga varustatud kolhoose vabarii-gis. Selles kolhoosis on 406 töövõimelist kolhoosnikut, ühe

töövõimelise kolhoosniku kohta tuleb kõigest 2,6 hektarit põllumaad. Kuid vaatamata sellele on kolhoos oma majanduslike näitajate poolest mahajäänumaid vabariigis. Peamiseks põhjuseks on siin äärmiselt madal töödistsipliin. Nii ei võtnud ühistööst osa 109 töövõimelist kolhoosnikut, alla 150 normipäeva aastas töötas välja 198 töövõimelist kolhoosnikut. Need andmed näitavad selgelt, et kolhoosi mahajäävuse likvideerimisel on keskseks küsimuseks kolhoosnikute tööaktiivsuse järsk tõstmine.

Kolhoosnikute ühistöödest osavõtt on töäjõu kasutamise ja töödistsipliini üks külg. Väga suur tähtsus on aga ka sellel, kuidas kolhoosnikute töäjõudu tööpäeva jooksul ära kasutatakse. Tööpäeva kasutamise analüüs näitab, et eesrindlikes kolhoosides kasutatakse tööpäeva võrdlemisi täielikult, kuid mahajäänud kolhoosides jätab tööpäeva kasutamine palju soovida.

Võrdleme tööpäeva kasutamist Rapla rajooni „Punalipu“ ja „Mahtra“ kolhoosis, kusjuures neist esimene on tunduvalt paremate majanduslike näitajatega kui teine (vt. tabel 5).

Tabel 5

Tööpäeva kasutamine Rapla rajooni „Punalipu“ ja „Mahtra“ kolhoosis 1955. aasta viljakoristamisperioodil (3 päeva keskmised andmed)

Töövõimelistest põllundusbrigaadide liikmetest töötas päevas	„Punalipu“ kolhoosis töövõimelisi kolhoosnikuid %-des	„Mahtra“ kolhoosis töövõimelisi kolhoosnikuid %-des
kuni 4 tundi	5,0	6,9
4—6 „	3,7	16,1
6—8 „	7,8	66,2
8—10 „	83,5	10,8
Kokku	100,0	100,0

Kuigi esitatud andmed on võrdlemisi lühikese perioodi kohta, näitavad nad siiski suurt erinevust tööpäeva kasutamise osas antud kolhoosides. Kui tööpäeva kasutamine „Mahtra“ kolhoosis oleks olnud samal tasemel kui „Punalipu“ kolhoosis, oleks see võimaldanud täiendavalt koristada 2 hektarit teravilja päevas.

Üheks põhjuseks tööpäeva puudulikul kasutamisel on sageli ebaõige brigaadisine töö organiseer-

rimine. Mitmetes kolhoosides kaotatakse palju väärtuslikku tööaega hommikuse tallide juurde kogunemisega ja alles seal tööülesannete jagamisega ja töökohale minekuga. Eesrindlike kolhooside praktika näitab, et see moodus ei õigusta end. Näiteks „Uue Elu“ kolhoosis tulevad tallide juurde ainult need kolhoosnikud, kes hakkavad töötama hobustega. Teised kolhoosnikud lähevad juba varem määratud töökohtadele.

Samuti ei soodusta tööpäeva paremat kasutamist ka formaalselt liiga pikkade tööaegade kehtestamine. Meie kolhooside kogemused näitavad, et üldiselt tuleks soovitada põllutööde perioodil 10-tunnilist tööpäeva.

Töäjõu parema ära kasutamise ja töödistsipliini tugevdamise kindlustamisel kolhoosides on oluline koht peale materiaalse huvitatuse printsiibi ka organisatoorse teguritel.

Teatavasti on paljude kolhooside kogemused näidanud, et süstemaatilise poliitilise kasvatustöö läbiviimine kolhoosnikute hulgas, õige ja sisuka sotsialistliku võistluse organiseerimine, asjaliku kriitika ja enesekriitika arendamine brigaadide tootmisnõupidamistel ja kolhoosi üldkoosolekutel on aidanud suurel määral tugevdada töödistsipliini kolhoosides.

Töödistsipliini tugevdamisel kolhoosides omab suurt tähtsust NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse „Põllumajandusliku artelli põhikirjast ning kolhoosnikute initsiatiivi edasisest suurendamisest kolhoositootmise organiseerimisel ja artelli asjade juhtimisel“ (märts, 1956) rakendamine. Nimetatud määruses soovitatakse kolhoosiperedele õueaiamaa suuruse määramisel aluseks võtta kolhoosipere töövõimeliste liikmete osavõttu ühismajandi tödest. Õueaiamaa suuruse määramisel tuleb lähendada sellest, et nendel kolhoosnikute perekondadel, kus on töövõimelisi kolhoosnikuid, kes ei tööta kolhoosis või kes ei võta küllaldaselt oma tööga osa ühismajapidamisest, oleksid väiksemad õueaiamaad kui nendel kolhoosiperedel, kes töötavad kolhoosis kohusetundlikult. Paljudes vabariigi kolhoosides, kus uude põhikirja on mainitud põhimõtte sisse viidud, on suur osa kolhoosnikuid, kes enne töötasid väljaspool kolhoosi juhuslikel töödel või ainult oma abimajapidamises, asunud kolhoosis tööle. Samuti on kasvanud ka kolhoositööst osavõtivate kolhoosnikute tööalane aktiivsus.

Töäjõu paremaks ja ühtlasemaks kasutamiseks pakub

haid võimalusi kompleksbrigaadide organiseerimine. Mille poolest erineb kompleksbrigaad harilikest taime- ja loomakasvatuse-alastest tootmisbrigaadidest?

Kompleksbrigaadi tähtsaim erinevus on selles, et siin ühendatakse nii taimekasvatuses kui ka loomakasvatuses töötavad kolhoosnikud ühte tootmisbrigaadi. Kompleksbrigaadidele kinnistatakse maa-alad, nagu harilikele põllundusbrigaadidele, kuid peale selle kinnistatakse nendele ka veel loomakasvatusefarmid. Töö organiseerimise niisuguse vormi juures allub loomakasvatusefarm selle kompleksbrigaadi brigadirile, kelle territooriumil ta asub. Üldreeglinas varub iga kompleksbrigaad oma loomade jaoks ka kõik söödad. Seega on söötade tootmine ja loomakasvatuse arendamine brigaadi maa-alal koondatud ühe isiku kätte. See võimaldab paremini looma- ja taimekasvatuse kooskõlastatud arendamist ning taime- ja loomakasvatuses töötavate kolhoosnikute tööjõu paremat ärakasutamist ja tõstab brigadiri vastutust söödabaasi tugevdamise eest.

Vabariigi kolhoosides on paljudel juhtudel põllud, heinamaad ja karjamaad võrdlemisi laiali pillatud üle kogu kolhoosi territooriumi. Samuti ei elutse kolhoosnikud ühes keskusel, vaid laialipillatult. Nendes tingimustes osutub suure hulga loomade koondamine ühte keskusel majanduslikult mitte põhjendatuks. Oigem on luua mitu loomakasvatuse keskust, pannes iga keskuse loomade varustamise keskuse ümbruses elutsevatele kolhoosnikutele, kes koos loomakasvatustöötajatega moodustaksidki kompleksbrigaadi.

Kompleksbrigaade võib organiseerida kahesugusel põhimõttel: 1) kompleksbrigaadid n. ö. erineva loomakasvatuse spetsialiseeruvusega, s. t. kompleksbrigaadid erinevad üksteisest kasvatatavate loomaliikide ja loomade vanuse poolest; 2) kompleksbrigaadid ühesuguse loomakasvatuse spetsialiseeruvusega, s. t. iga brigaad kasvatab kõiki põhilisi loomaliike kõikides vanusejärgudes.

Esimese põhimõtte kohaselt on kompleksbrigaadid organiseeritud Harju rajooni „Tuleviku“ kolhoosis. Kompleksbrigaadide erinev spetsialiseeruvus selles kolhoosis on tingitud peamiselt suure mahutavusega loomakasvatushoonete paiknemisest. Näiteks asuvad kõik kolhoosi nuumikud esimeses brigaadis, kuna kolhoosi uus sigala 300 seale paikneb esimese brigaadi maa-alal. Kuigi lehma peetakse kõigis brigaadides, on enamik lehma teises brigaadis, kus paikne-

vad ka vastavad hooned. Söödavajaduse tasakaalustamiseks peetakse siin vähem mullikaid.

Teise põhimõtte kohaselt organiseeritakse kompleksbrigaadid Keila rajooni V. Kingissepa nimelises ja Rapla rajooni „Mahtra“ kolhoosis. Nii näiteks osutub otstarbekohaseks luua „Mahtra“ kolhoosis 2 kompleksbrigaadi. Arvestades, et kõikides brigaadides on kõlvikud enam-vähem ühesuguste söödatootmise võimalustega, ning asjaoluga, et brigaadides on loomakasvatushooned ühesugused (endiste talude väikesed laudad), organiseeritakse kompleksbrigaadid nii, et igas brigaadis kasvatatakse kõiki põhilisi loomaliike kõikides vanuserühmades, arvestatuna 100 hektari põllumajandusliku või vastavalt 100 hektari põllumaa kohta enam-vähem ühepalju.

Üheks keerulisemaks küsimuseks kompleksbrigaadides on kolhoosnikute töö tasustamise probleem. Kolhoosides, kus kompleksbrigaadid on ühesuguse spetsialiseeruvusega, võib rakendada sellist tasustamise moodust, et igas brigaadis kujuneb normipäevatasu vastavalt brigaadi töötulemustele. Seda tasustamisviisi hakatakse rakendada Keila rajooni Kingissepa-nimelises ja ka Rapla rajooni „Mahtra“ kolhoosis.

Nendes kolhoosides, kus loomakasvatus on erinevalt spetsialiseerunud, on niisuguse tasustamissüsteemi rakendamine raskendatud. Siin jääb normipäevatasu võrdseks kõikide brigaadide vahel, kusjuures brigaadide erinevaid töötulemusi reguleeritakse lisatasudega. Sellist töö tasustamise põhimõtet rakendatakse Harju rajooni „Tuleviku“ kolhoosis.

Muidugi on siin mõeldavad ka teistsugused lahendamise võimalused ja kombinatsioonid. Vaatleme sellist juhtu, kus kolhoosil on võimalik pidada igas kompleksbrigaadis kõiki põhilisi loomi, välja arvatud lehmad, kuna kõik kolhoosi lehmad asuvad ühes suures laudas. Ka sel juhul on võimalik rakendada põhimõtet, et igas brigaadis kujuneb normipäevatasu vastavalt töö tulemustele, ja nimelt sel teel, et kõik kompleksbrigaadid varustavad ühises laudas asuvaid lehma söötadega, kusjuures saadud sissetulek jaotatakse brigaadide vahel vastavalt sellele, kui palju iga brigaad andis nendele loomadele söötühikuid.

Kõigi antud territooriumil elunevate kolhoosnikute allumine ühele brigadirile võimaldab ratsionaalsemalt kasutada tööjõudu. Nii näitavad Harju rajooni „Tuleviku“ kolhoosi esimeste kuude töökogemused, et kompleksbrigaadide

puhul oli talveperioodil paremaid võimalusi taimekasvatu-
ses töötajate rakendamiseks abiks söötade veoks farmi-
desse, söötade ettevalmistamisele, hoonete remondiks jne.
Tunduvalt kasvas kolhoosnikute tööaktiivsus. Kolhoosis
väljatöötatud normipäevade hulk tõusis 1956. aastal võr-
reldes 1955. aastaga (1955. aastal polnud kolhoosis veel
kompleksbrigaade) jaanuaris 4800-lt 7400-le ja veebruaris
4500-lt 6500-le.

Kompleksbrigaadis on ka rohkem võimalusi loomakasva-
tuse töötajate suunamiseks abiks põllutöödele. Nii näiteks
Läti NSV Bauska rajooni „Sarkanais karogs“ kolhoosis,
kus kompleksbrigaadid loodi juba 1955. aastal, kasvatasid
loomakasvatajad 12 hektaril söödakapsast, valmistasid 120
tonni silo ja koristasid põldheina 10 hektarit. Enne komp-
leksbrigaadide organiseerimist loomakasvatajad nende töö-
dega ei tegelnud.

Vabariigi kolhoosidel on veel vähe kogemusi kompleks-
brigaadide osas. Arvestades neidki väheseid kogemusi ja
vennasvabariikide, sealhulgas Läti NSV kolhooside prakti-
kat, võib öelda, et see töö organiseerimise vorm vastavate
tingimuste juures õigustab end.

Tööjõu paremat ärakasutamist võimaldab ka nn. töö-
gruppide organiseerimine.

Reas vabariigi kolhoosides on loodud põllundusbrigaadide
koosseisus selliseid töögrupe, mis teenindavad brigaadi
teatud territooriumi. Need töögrupid moodustatakse lähes-
tikki elutsevaist kolhoosnikutest, kes töötavad neil põldudel,
mis asuvad nende kodukoha läheduses.

Paljudes vabariigi kolhoosides, kus põllud on killustatud
(lahutatud metsa- või soomassiividega, jõgedega, tee-
dega jne.) ja kus lähemas tulevikus pole väljavaateid üht-
sete suurte põllumassiivide loomiseks, paikneks ühe või kahe
suurema külvikorra puhul iga külvikorra väli looduses mit-
mel põllutükil. Seega tehnika kasutamise seisukohalt ei ole
suurt vahet, kas suurema külvikorra väli koosneb mitmest
tükist või on mitu väiksemat külvikorda, sest tegelikult tuleb
masinatel töötada ikkagi nendel väikestel põllulappidel.

Toome vastava näite Rapla rajooni „Mahtra“ kolhoosist.
Kui selles kolhoosis iga brigaad teenindaks üht külvikorda,
siis külvikorra väli looduses koosneks 6—10 põllutükist,
keskmine põllutüki suurus oleks 4—7 hektarit. Nii oli näi-
teks põldheina üldisest külvipinnast:

kuni 1 ha suurusel põllutükil	9,4 %	põldheina külvidest
1—5 ha	46,8 %	„ „
5—10 ha	31,3 %	„ „
10—15 ha	6,3 %	„ „
15—20 ha	3,1 %	„ „
üle 20 ha	3,1 %	„ „

Antud juhul oleks mõeldav luua igas brigaadis kaks külvikorda, kusjuures iga külvikorda teenindaks üks töögrupp. Sel juhul oleksid külvikorra väljade suurused 18—20 hektarit ja iga väli paikneks 2—5 põllutükil, kuna lähemas perspektiivis pole võimalusi põldude killustatuse ulatuslikumaks vähendamiseks. Kuigi põldude killustatus võimaldaks igas brigaadis rohkem kui kahe töögrupi organiseerimist, ei võimalda seda tööjõu paiknevus, sest rohkema arvu gruppide puhul oleks tööjõu jaotus ebaühtlane.

Teiseks tingib „Maatra“ kolhoosis töögruppide loomist asjaolu, et kolhoosnikud elavad laialipillatult, mis põhjustab suurt ajakadu töökohale minekul ja tagasitulekul. Nii on pikem töökohale mineku kaugus brigaadides 5—6 kilomeetrit. Töögruppide organiseerimisel väheneks see 2—2,6 kilomeetrini. Orienteeruv arvestus näitab, et töögruppide organiseerimisega säästetakse põllutööde perioodil mõlemas brigaadis kokku keskmiselt 4700 tundi.

Harju rajooni „Punase Tähe“ kolhoosis, kus enne oli 2 põllundusbrigaadi, organiseeriti töö ümber selliselt, et moodustati üks põllundusbrigaad ja selle raamides loodi 4 töögruppi. Põllundusbrigaadi hakkas juhtima kolhoosi agronoom. Iga grupi eesotsas on grupivanem, kes aga pole vabastatud tootmistööst. Grupivanematele arvestatakse teatud kogus normipäevi grupi juhtimise eest. Kolhoosi esialgsed kogemused näitavad, et grupiviisiline töö organiseerimise vorm ja selline juhtimise süsteem annab häid tulemusi.

Pärnu rajooni Lenini-nimelises kolhoosis organiseeriti töögruppid juba paar aastat tagasi. Kolhoosi praktika näitab, et grupiviisilise töö organiseerimise puhul suurenes kolhoosnikute vastutus, mille tulemusena paranes kultuuride hooldamine ja suurenes kolhoosnikute huvi saagikuse tõstmise vastu. Peale selle võimaldab grupiviisiline töö üles näidata rohkem initsiatiivi. Samuti paranes töödistsipliin ja tugevnes kontroll tööde kvaliteedi üle.

Töögruppe võib organiseerida nii põllundus- kui ka kompleksbrigaadide puhul. Töögruppid ei asenda brigaadi — nad alluvad brigadirile ja neid rakendatakse vastavalt

vajadusele üldbrigaadilistele töödele. Töögruppide loomisel tuleb hoiduda muidugi liialdustest, et ei tekiks külvi-korraväljade killustamist, mis teatavasti takistab tehnika ratsionaalset kasutamist.

KOLHOOSNIKUTE MATERIAALSE HUVITATUSE TÕSTMISE ABINÕUD

Et tõsta kolhoosnikute töödistsipliini ja kaasa tõmmata kõiki kolhoosnikuid ühistöödele, on vaja kõigepealt rangelt kinni pidada kolhoosnikute materiaalse huvitatuse põhimõtetest. On selge, et kolhoosnikud võtavad ühistööst osa seda aktiivsemalt, mida paremini rahuldatakse nende isiklike huve. Kolhoosnikute isiklike huvide parem rahuldamine saab toimuda üksnes kolhoosi ühismajapidamise tugevnemise baasil. On ju selge, et mida rohkem toodangut ja rahalist tulu saab kolhoos, seda rohkem tasu on võimalik maksta normipäeva kohta. Kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmiseks on vaja esmajoones kindlustada kolhoosnikute põhitöötasu — normipäevatasu tõus.

Teatavasti sõltub normipäevatasu eelkõige kolhoosis saavutatud tootmistasemest ja väga suurel määral ka sellest, kuidas kasutatakse kolhoositulusid. Reas kolhoosides kasutatakse rahalisi vahendeid ebamajanduslikult. Kõige sagedamini tehakse vigu just tootmiskuludeks ettenähtud summade kasutamisel. On loomulik, et kolhoositootmise arendamine on vältimatult seotud rahaliste kulutustega, kuid neid kulutusi tuleb teha säästlikult. Vastasel korral võib ka kaunis suurte rahaliste sissetulekute juures jääda vähe raha kolhoosnikutele normipäevade peale jaotamiseks. Suuri puudusi oli rahaliste vahendite kasutamisel Pärnu rajooni kolhoosides. Ajavahemikul 1950—1955 kasvasid selle rajooni kolhooside rahalised tulud 40% võrra. Oleks olnud loomulik, et sellele oleks pidanud järgnema kolhoosnikute normipäevatasu rahalise osa kasv. Normipäevadele jaotatud summa jäi aga nende aastate jooksul samale tasemele ja 1955. aasta lõpuks see isegi vähenes 300 000 rbl. võrra. Samal ajal aga kasvasid kulutused kolhooside jooksvateks vajadusteks umbes kaks korda. Seega ebamajanduslikult tehtud jooksvad kulutused ei võimaldanud normipäevatasu kasvu.

Sagedaseks nähtuseks on, et kolhoosid, kes on saanud ühepalju rahalist tulu, jaotavad seda normipäevadele hoo-

pis erinevalt: üks jaotab normipäevadele mitu korda rohkem raha kui teine. Analüüsime lähemalt Lihula rajooni Stalini-nimelise kolhoosi ja kolhoosi „Uued Rajad“ rahaliste tulude kasutamist.

Tabel 6

Rahaliste sissetulekute kasutamine Lihula rajooni Stalini-nimelises kolhoosis ja kolhoosis „Uued Rajad“ (1955. a.)

	Stalini-nim. kolhoos	Kolhoos „Uued Rajad“
Kokku rahalist sissetulekut (tuh. rbl.)	782,2	850,2
Kulutatud tootmisvajadusteks (tuh. rbl.)	195,0	363,7
Tootmisvajadusteks tehtud kulutused rahalisest tulust (%)	24,9	42,8
Jaotati normipäevadele raha (tuh. rbl.)	302,7	128,7
Normipäevadele jaotatav osa rahalistest tuludest (%)	38,7	15,1
Normipäevatasu rahaline osa (rbl.)	3,85	1,57

Näeme, et Stalini-nimelises kolhoosis, kus rahaline tulu oli isegi mõnevõrra väiksem, jaotati kolhoosnikutele normipäevatasuks üle kahe korra rohkem raha kui kolhoosis „Uued Rajad“. Selle tulemusena oli ka normipäevatasu rahaline osa Stalini-nimelises kolhoosis üle kahe korra suurem. Kolhoosis „Uued Rajad“ aga neelasid suurema osa rahalistest tuludest tootmiskulud, mille tõttu kolhoosnikute normipäevatasu jäi madalaks ka võrdlemisi keskpärase sissetuleku juures. Tootmiskulude kõrge tase kolhoosis „Uued Rajad“ oli suures osas tingitud suurtest kulutustest ostujõusöötadele. Siinjuures ei andnud ostujõusöötade kasutamine vajalikku majanduslikku efekti, sest küllaldase hulga põhisöötade puudumise tõttu ei kindlustanud see vajalikku toodangu tõusu. Kolhoosil oleks olnud võimalik kokku hoida kulutusi ka väljastpoolt palgatud tööjõu, väikeinventari ning kütte- ja määrdeainete osas.

Seega näeme, et õigete proportsioonide leidmine tootmiskulude ja normipäevadele jaotatava osa vahel omab väga suurt tähtsust. Siin peab leidma sellised proportsioonid, mis ei vähendaks kolhoosnikute materiaalset huvi töötule-

muste vastu ega kahjustaks tootmist. Eesrindlikud kolhoosid eraldavad normipäevadele jaotamiseks 40—50% rahalistest tuludest. Muidugi sõltub normipäevatasuks eraldatavate summade erikaal suurel määral kolhoosi rahaliste tulude tasemest, kuid ka väikeste tuludega kolhoosides tuleks silmas pidada, et normipäevatasuks eraldataks rahalistest tuludest mitte vähem kui 25%.

Peamiseks abinõuks kolhoosnike materiaalse huvi suurendamisel ühismajandi arendamise vastu peab kujunema kolhoosnike igakuine avansseerimine. NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu märkisid, et kolhooside rahaline sissetulek on viimastel aastatel kasvanud ning kolhoosnikele on hakatud maksma normipäeva peale rohkem raha. Kuid kolhooside senine praktika, mille juures põhiline osa sissetulekutest, mis läks jaotamisele normipäevadele, anti kolhoosnikele kätte alles majandusaasta lõpul, ei soodustanud küllaldaselt põllumajandussaaduste tootmise suurendamist ega tõstnud kolhoosnike huvi ühismajandi arendamise vastu. Olukorra parandamiseks soovitatakse rakendada kõikides kolhoosides kolhoosnike igakuist avansseerimist. See on tähtsaks tööviljakuse tõstmise stiimuliks ja normipäeva tähtsuse tõstmise abinõuks. Kolhoosnikele soovitatakse anda iga kuu normipäevade eest avansina vähemalt 25% kõigist saadud rahalistest tuludest ning 50% põllumajandussaaduste kontraherimise alusel kokkuostu ja müügikohustuste korras avansina saadavaist summadest. NSV Liidu Riigipangale tehti ülesandeks kanda nimetatud summad kolhooside soovil spetsiaalsele jooksvale arvele, millist raha kolhoosi juhatas võib kulutada ainult kolhoosnike igakuiseks avansseerimiseks.

Soovitav avansseerimise protsent (25%) ei ole veel avansseerimise kõrgem määr, vaid miinimum. Eraldatavat osa võivad kolhoosid suurendada vastavalt võimalustele.

Avansseerimise suurest tähtsusest kõnelevad paljude kolhooside kogemused. Näiteks Rapla rajooni „Bolševiku“ kolhoos, kes veel 1955. aastal oli üks kõige mahajäänumaid, on praegu kiiresti arenev kolhoos rajoonis. Samuti oli Harju rajooni „Sangari“ kolhoos kuni 1955. aastani rajooni nõrgemate kolhooside hulgas, kuid praegu on kolhoos juba paremiku seas. Nende kolhooside kogemused näitavad, et otsustavaks lüliks ühismajandi mahajäävuse likvideerimisel oli kolhoosnike regulaarne avansseerimine. Kuigi anta-

vad avansisummad algul olid tagasihoidlikud, tõid nad siiski pöörde kolhoosnike suhtumises ühistöösse. Praegu näiteks antakse „Sangari“ kolhoosis kolhoosnikele rahalist avanssi iga kuu, 5 rbl. normipäevale.

Mahajäänud kolhoosi tingimustes on kõige raskemaks probleemiks esimeste kümnete tuhandete rublade saamine, millega hakata kolhoosnikuid avansseerima. Muidugi on need võimalused igas konkreetsetes kolhoosis isesugused. Näiteks „Bolševiku“ kolhoosis osutus selleks haruks seakasvatus, kus olemasolevate väheste söötade range arvelevõtmine, üleminek kiiresti tasuvale peekonnuumale ja parema kaadri suunamine sellesse harru aitaski üle saada nn. „surnud punktist“. Ka lavamajanduse arendamine oli tähtsaks täiendavaks rahaliste vahendite hankimise allikaks. Harju rajooni „Tuleviku“ kolhoosis osutus kanakasvatus selleks tootmisharuks, mis viis kolhoosi välja rahalistest raskustest. Ka siin oli lavamajandusel tähtis koht kolhoosi rahaliste tulude suurendamisel. Võimalusi rahaliste vahendite hankimiseks leidub igas kolhoosis, kuid see nõuab kolhoosi juhatusele tõsist majandi olukorra analüüsimist ja kõikide sisemiste reservide hoolikat väljaselgitamist.

Kolhoosnike igakuisel avansseerimisel tuleks astuda veel samm edasi. On selge, et kolhoosnike huvi ühistöö vastu kasvaks veelgi, kui töötasu suurus oleks garanteeritud. Lähtudes sellest tehti Kirovogradi oblasti Aleksandria rajooni V. I. Lenini nimelises kolhoosis põllumajandusliku artelli põhikirjas vastavaid täiendusi. Seemne-, kindlustus- ja söödafondi ning teiste fondide kõrval moodustati ka üleminevad naturaalsed ja rahalised fondid kolhoosnike igakuiseks avansseerimiseks. 1955. aasta saagist ja rahalisest sissetulekust eraldati naturaalfondi 1600 ts vilja ja rahalise fondi 310 000 rbl. See andis kolhoosile võimaluse maksta 1956. aasta algusest alates iga kuu garanteeritud avansina 2 kg vilja ja 4 rbl. raha normipäeva kohta.

Igakuine avansi maksmine sõltub selles kolhoosis kuu tööülesannete täitmisest. Nii peab iga töövõimeline meeskolhoosnik välja töötama vähemalt 30 normipäeva ja naiskolhoosnik vähemalt 20 normipäeva kuus. Sel juhul makstakse avanss välja, vastasel korral aga ei saa kolhoosnik igakuist avanssi.

Garanteeritud avansi ja normipäevatasu ulatuslikum sisseviimine vabariigi kolhoosides aitaks palju kaasa tööjõu paremale ärakasutamisele. Mitmetes meie vabariigi kolhoos-

sides ongi juba loodud üleminevad fondid kolhoosnikute avansseerimiseks.

Suurt tähtsust omab kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmisel ka lisatasustamine. NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1956. aasta märtsikuu määruses rõhutatakse, et lisatasustamise konkreetsete vormide väljatöötamisel peab kasvama kolhooside endi initsiatiiv. Suurema initsiatiivi võimaldamine aga nõuab, et igas kolhoosis pöörataks lisatasustamise mooduste väljatöötamisele senisest suuremat tähelepanu.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi töötajate poolt viidi lisatasustamise kogemuste üldistamise eesmärgil läbi vastavad uurimused vabariigi 15 rajooni kolhoosides. Millised põhilised seisukohad sellest selgusid, sellest järgnevalt.

Lisatasustamine omab erilist tähtsust taimekasvatuses. Teatavasti toimub loomakasvatuses töötajate töö eest tasustamine vastavalt saadud toodangule. Seevastu tasustamine taimekasvatuses toimub üksikute tööde järgi. Siin normipäevatasu ei sõltu otseselt brigaadi või lüli poolt saavutatud toodangu hulgast. Et taimekasvatuses töötajate tööd viia suuremal määral sõltuvusse saadud saagikuse tasemest, selleks ongi vaja lisatasu maksmist.

Kõigepealt on vaja juhtida tähelepanu asjaolule, et lisatasu rakendamisel tuleb erinevalt suhtuda mahajäänud ja eesrindlikesse kolhoosidesse.

Eesrindlikes kolhoosides, kus tulud on suured ja ka normipäevatasu on vääriline, kus on võimalik maksta kolhoosnikutele iga kuu küllaldast avanssi, kindlustavad juba need materiaalsed stiimulid kolhoosnikute aktiivset osavõttu ühistöödest. Seepärast omab lisatasu eesrindlikes kolhoosides vähemat tähtsust, ta on preemiaks, ergutusabinõuks põllumajanduslike kultuuride saakide ja loomade produktiivsuse edasisel tõstmisel.

Tunduvalt sügavam mõte on lisatasu rakendamisel mahajäänud kolhoosides. Lisatasu tähtsam eesmärk seisneb siin selles, et innustada kõiki kolhoosnikuid tööle, kindlustada kõigi kolhoosnikute aktiivne osavõtt ühistöödest ja koos sellega kaasa aidata saagikuse tõstmisele.

Lisatasude ulatuslik rakendamine mahajäänud kolhoosides on tingitud sellest, et siin on normipäevatasu madal ja kolhoosnikud on kaotanud usu normipäevasse. On selge,

et rubla piirides olev normipäevatasu ei tõmba veel kaasa kõiki kolhoosnikuid ühistööle. Samuti ei anna ka avansseerimine tihtipeale vajalikke tulemusi, sest avansisumma on väike. Seepärast on siin vaja rakendada lisaabinõusid. Praktika on näidanud, et niisugustes tingimustes on lisatasu maksmine andnud häid tulemusi.

Analüüsime üksikuid lisatasustamise mooduseid.

Reas kolhoosides rakendati moodust, kus kolhoosnikud said lisatasu saagikuse plaani ületamise eest. Nii anti üle plaani toodetud viljast kas $\frac{1}{4}$ või $\frac{1}{3}$, mõnel pool isegi $\frac{1}{2}$, kolhoosnikutele. Seda moodust tuleks rakendada nii eesrindlikes kui ka mahajäänud kolhoosides, sest see moodus on kõige tulemusrikkam. Sel juhul on kolhoosnikud alates maaharimisest ja külvist kuni koristamiseni huvitatud õige agrotehnika rakendamisest ja eeskätt õigetest tähtaegadel tööde teostamisest, sest nad teavad, et mida rohkem nad saagikuse plaani ületavad, seda rohkem nad saavad tasu.

Nimetatud lisatasustamise mooduse laialdast rakendamist piiras suurel määral varemalt kehtinud planeerimise kord. Praegu, kus kolhoosid ise määravad kindlaks saagikuse plaani, on selle lisatasustamise mooduse rakendamiseks ulatuslikud võimalused. Kui suur osa üle plaani saadud toodangust anda kolhoosnikutele lisatasuna, see jääb iga kolhoosi otsustada, kuid seda lisatasustamise põhimõtet tuleks rakendada kõikides kolhoosides ja kõikide kultuuride osas.

Kõne all olev lisatasustamise moodus annab vajalikku efekti ainult siis, kui saagikuse plaan on reaalne ja kui kolhoosnikud on varakult informeeritud, et lisatasu maksmine toimub antud mooduse järgi.

Möödunud aastatel rakendati paljudes vabariigi kolhoosides Põllumajanduse Ministeeriumi poolt soovitatavaid lisatasustamise mooduseid, kus lisatasu anti kas teatud protsent toodangust või teatud töödel väljatöötatud normipäevade eest. Levinenumad nendest olid järgmised.

Heinakoristamisel anti lisatasuks 5—8% varutud põldheinast, 8—10% masinaga koristatud looduslikust heinast ja 30% käsitsi niidetud looduslikust heinast. See lisatasustamise moodus andis häid tulemusi paljudes kolhoosides. Millist efekti ta andis Rapla rajooni ühes mahajäänumas ühismajandis — „Mahtra“ kolhoosis —, seda näitavad järgmised andmed. Kui 1954. aastal kolhoosnikutele lisatasu

veel ei makstud, siis 1955. aastal said kolhoosnikud lisatasuks keskmiselt 5% koristatud heinast. Selletõttu kasvas kolhoosnikute tööaktiivsus tunduvalt. Nii töötas 1955. aastal põllundusbrigaadides heinatööl keskmiselt 55% rohkem kolhoosnikuid kui 1954. aastal. See oli üheks põhjuseks, miks kolhoosis 1955. aastal võrreldes 1954. aastaga varuti üle kahe korra rohkem heina.

Teraviljade koristamisel rakendati paljudes rajooni kolhoosides moodust, kus lisatasuks anti koristustööl välja töötatud normipäeva peale 1—5 kg teravilja. Sellise lisatasustamise tulemusena suurenes isegi näiteks Rapla rajooni „Bolševiku“ kolhoosis, kus lisatasu oli väike — 1 kg teravilja, kolhoosnikute osavõtt sügisestest koristustöödest 24 inimese võrra. Nii võtsid koristustöödest osa kooliõpilased, vanad kolhoosnikud, põhitööst vabal ajal farmitöötajad, tallimehed ning administratiivpersonal.

Suures ulatuses on lisatasu maksmist rakendatud ka kartuli koristamisel, kus lisatasu anti 5—10% piirides koristatud kartuli kogusest.

Nagu vastavad vaatlused näitavad, on need lisatasustamise moodused andnud üldiselt positiivseid tulemusi ja neid tuleks rakendada eeskätt mahajäänud kolhoosides. Eesrindlikes kolhoosides, kus töödistsipliin on väärilise avansi ja normipäeva tulemusena küllalt suur, nende lisatasude järele nii suurt vajadust pole.

Samal ajal aga näitab lisatasustamise mooduste analüüs, et need pole puudustest täiesti vabad.

Praktikast selgub, et sellise lisatasustamise puhul satuvad eelistatunasse olukorda need kolhoosnikud, kes ei võta kolhoositööst pidevalt osa, vaid tulevad välja ainult nendele töödele, kus saab lisatasu. Samuti tõstavad sellised lisatasustamise moodused kolhoosnikute tööaktiivsust ainult teatud töödel.

Lisatasustamisel tuleks sisse viia põhimõte, et lisatasu suurus sõltuks ühistöödest osavõtust. Selles osas on huvipakkuv Väike-Maarja rajooni „Õiguse“ kolhoosi tasustamise moodus, kus lisatasu suurus on sõltuv teatud normipäevade miinimumi väljatöötamisest perioodide lõikes.

Näiteks selle kolhoosi põllundusbrigaadide töövõimelistele meesliikmetele makstakse lisatasu järgmiselt: kes on välja töötanud 1. juuliks üle 150 normipäeva, saab lisatasuks heinatööl 33% metsa- ja 6% põldheinast. On samaks ajaks välja töötatud 110—150 normipäeva —

antakse lisatasuks 20% metsa- ja 4% põldheinast. Need meeskolhoosnikud, kes ei ole 1. juuliks välja töötanud 110 normipäeva, lisatasu ei saa.

Töövõimelised meeskolhoosnikud, kes 1. augustiks on välja töötanud üle 190 normipäeva, saavad iga koristustöödel väljatöötatud normipäeva eest lisatasuna 4 kg vilja. Kui samaks ajaks väljatöötatud normipäevade arv on 140—190, antakse lisatasuks vastavalt 2 kg vilja, alla 140 normipäeva väljatöötamise korral lisatasu aga ei maksta. Kui 1. oktoobriks on välja töötatud üle 250 normipäeva, siis antakse lisatasuks 6%, 190—250 normipäeva väljatöötamise puhul aga 4% koristatud kartulikogusest. Meeskolhoosnikutele, kes 1. oktoobriks on välja töötanud alla 190 normipäeva, lisatasu ei maksta.

Lisatasu määrad on samasugused ka naiskolhoosnikutele ning kõrgema vanusega kolhoosnikutele, kusjuures antud kuupäevadeks nõutav normipäevade miinimum on väiksem.

Arvestades seda, et lisatasu peab tööle tooma ka vähemaktiivselt töötavaid kolhoosnikuid, võiks kaaluda ka nendele väikese lisatasu maksmist. Nii arvestatakse praegu Tartu rajooni Kirovi-nimelises kolhoosis kolhoosnikuile lisatasust nii mitu protsenti maha või juurde, kui mitme protsendi võrra jäi täitmata või ületati normipäevade miinimum. Näiteks 1. augustiks on ettenähtud normipäevade miinimum 180 normipäeva. Ütleme, et kolhoosnik töötas selleks tähtpäevaks välja kõigest 30 normipäeva, s. o. 17% miinimumist. Kui iga koristustöödel töötatud normipäeva kohta makstakse miinimumi täitnud kolhoosnikule lisatasuks 3 kg teravilja, siis sellele kolhoosnikule makstakse ainult 17% lisatasu määrast, s. o. 510 g iga koristustöödel väljatöötatud normipäeva kohta.

Teine puudus, mis sellise lisatasustamise juures esineb, on see, et kolhoosnikud tahavad töötada ainult nendel töödel, kus lisatasu saab, ning seetõttu jäävad teised selle perioodi tähtsamad tööd tegemata. Selle vältimiseks võiks rakendada Rapla rajooni „Punalipu“ kolhoosi lisatasustamise põhimõtet. Selles kolhoosis pidi töövõimeline kolhoosnik juulikuus välja töötama ükskõik missugusel töö 20 normipäeva, enne kui sai heina-lisatasu osaliseks. Selle mooduse sisseviimine võimaldab brigadiril suunata kolhoosnikuid nende normipäevade ulatuses töödele, kus lisatasu pole.

Mitmetes kolhoosides (näit. Harju rajooni „Tuleviku“ kol-

hoosis) on kindlaks määratud normipäevade limiit ühe hektari teravilja koristamiseks, et ei tekiks normipäevade raiskamist. Teraviljade koristamisel rakendati ka seda põhimõtet, et koristustööde esimesel 10-päevikul oli lisatasu määr kõrgem.

Mitmetes kolhoosides on põllundusbrigaadide liikmete üldise tööaktiivsuse tõstmiseks rakendatud premiaalset lisatasu maksmist vastavalt kuu või aasta normipäevade miinimumi ületamise eest või kalendripäevade miinimumi ületamise eest. See moodus võeti kasutusele nii mahajäänud kui ka eesrindlikumates kolhoosides. Näiteks Rakvere rajooni „Valguse“ kolhoosis arvestatakse kõik üle 30 normipäeva kuus väljatöötatud normipäevad poolteisekordselt. Valga rajooni Vorošilovi-nimelises kolhoosis on 1. jaanuarist kuni 1. maini kehtestatud miinimumiks 20 normipäeva kuus. Iga üle 20 normipäeva väljatöötatud normipäeva eest makstakse premia-lisatasu 3 rbl. Nagu vastavad arvestused näitavad, ei kulu lisatasudeks rohkem kui 1000—2000 rbl. kuus.

Leningradi oblasti Dimitrovi-nimelises kolhoosis on kolhoosnikute normipäevatasu suurus sõltuv väljatöötatud normipäevade arvust. Kolhoosnik, kes aasta jooksul töötab välja näiteks 100—150 normipäeva, saab iga normipäeva eest 9 rbl., kuna kolhoosnik, kes töötab välja üle 150—200 normipäeva, saab normipäeva eest 12 rbl. jne.

Nagu näeme, süvendavad need lisatasustamise variandid sotsialistlikku töö järgi tasustamise põhimõtet. Kuid see ei tähenda, et nimetatud moodused on vastuvõetavad igale kolhoosile. Neid põhimõtteid võiks kasutada, kuid lõpuks otsustab ikkagi iga kolhoos ise, kuidas ta töö tasustamist läbi viib. Samuti tuleb silmas pidada, et lisatasudega ei tohi liialdada, lisatasu ei pea asendama kolhoosnikute põhitöötasu — normipäevatasu.

*

Kokkuvõttes võib ütelda, et kuuenda viisaastaku ülesannete edukaks täitmiseks on vaja, et igas kolhoosis pöörataks tõsist tähelepanu tööjõu ulatuslikule ja ratsionaalsele kasutamisele ning peetaks alati silmas kolhoosnikute materiaalse huvitatuse põhimõtet. Sellega kindlustatakse toodangu pidev suurenemine pindalaühiku kohta väiksema tööjõu ja vahendite kuluga.

55 kop.

A-17346

A 227

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00482966 1